

& excellentia eius prædicauerat, ideo vt illi suo se confodiant gladio, & sua se responsione confundât, quæstioni illorum non responderet tanquam indigna esset responso, sed aliam proponit, qua vel suo silentio vel sua sententia condemnêtur. An videlicet Baptisma Ioannis à Deo cœlitus esset emissum, an humanitus institutum.

At illi cogitabant secum dicentes: Si dixerimus de cœlo, dicet nobis: Quare ergo non credidistis ei: Si dixerimus ex hominibus, timemus populum. Omnes enim habebant Ioannem, quia verè propheta esset. Et respondentes, dicunt Iesu: Nescimus. Et respondens Iesus, ait illis: Neque ego dico vobis in qua potestate hæc faciam.

Hac quaestione perplexa quorsum euaderent ignorabant, quòd si respondissent è cœlo, dicere poterat illis: Si credidissetis ei cùm tanta de me prædicaret, nunc nõ dubitaretis in qua potestate hæc faciam: sin verò dixissent, inuentum esse humanum, totum populum habuissent contarium, & fortè seditionem in eos mouentem. Ideo dicebant: Timemus populum. Græcè est *φοβούμενοι τὸν λαόν*, quòd ad verbum significat: timebant populû: quæ est imitatio personæ Hebraica. At vetus interpres rectè personam atque aptè ad nostrum loquendû modum mutauit, vertens timemus. Erasmus autem ventus hoc loco mutare personam, non est veritus paulò ante mutare in eadem propositione vbi vertit *ἐξ αὐτοῦ*, dixissent, quòd tamen est verbum primæ personæ pluralis, debuit ergo rectius vertere: Si dixerimus, vel si dicamus: quemadmodum noster vertere voluit interpres, & consequenter alterû sequebatur verbû. Nec Christus illis respondit: Ego nescio quòd erat consequens responsioni eorum, sed nec cum illis mentiri voluit veritatem abscondens, sed eos responsione indignos iudicâs.

CAPIT. DVODECIMVM.

Iudæos sub parabola vineæ agricolis locatæ reprobât: à Phariseis & Herodianis super censu Cæsari reddendo tentatur, Sadducæis super resurrectione, & scribæ super primo mandato respondit, viduam super ceteros duo æra in gazophylacium mittentem, laudat.

ET cepit illis in parabolis loqui: † Vineam pastinavit † Matth. 21. c.
 homo, & circumdedit sepem, & fodit lacum, & edificauit turrim, & locauit eam agricolis, & peregre profectus est. Luc. 20. b.
 Isa. 5. a.
 Ierc. 2. d.

Hanc vineam designat per populum Iudaicum, quē pulsis gentibus in Iudæa plantauit, de quo Psal. † Vineæ de Aegypto transtulisti, eiecisti gentes & plantasti eam. † Psal. 79. b.
 Hæc parabola Matth. 21. declarata est.

Et misit ad agricolas in tempore seruum, ut ab agricolis acciperet de fructu vineæ. Qui apprehensum eum ceciderunt & dimiserunt vacuum. Et iterum misit ad illos alium seruum, & illum in capite vulnerauerunt, & contumelijs affecerunt. Et rursum alium misit, & illum occiderunt: & plures alios, quosdam cædentes, alios uerò occidentes.

Fructus illius vineæ, obseruatio erat legis præceptorū & virtutum, ad quas suis temporibus requirendas, varijs temporibus misit prophetas, etiam varios quos varijs tractabant modis, de quibus Heb. 11. † Sancti ludibria & verbera experti, in super & vincula & carceres, lapidati sunt, secti sunt, occisione gladij mortui sunt, &c. † Heb. 11. g.

Adhuc ergo unum habens filium charissimum, & illum misit ad eos nouissimum, dicens: Quia reuerbuntur filium meū. Coloni autem dixerunt adinuicem: Hic est hæres, uenite, occidamus eum, & nostra erit hæreditas. Et apprehendentes eum, occiderunt, & eiecerunt extra vineam. Quid ergo faciet dominus vineæ? Veniet, & perdet colonos, & dabit vineam alijs. Nec scripturam legis: † Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli. A domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris. † Psal. 117. c.
 Isa. 28. d.

Iudæi non contenti seruos patris familiās verberasse, A ct. 4. b.
 lapidasse, & occidisse, nisi etiam filium hæredem à quo pendebat hæreditas, occiderent ut hæreditate perfectè fruenterent, & liberè gauderent fructibus hæreditatis. Rom. 9. g.
 1. Pet. 2. a.
 Unde ab illis de tam execrabili crudelitate iudicium exigit, quod contra se ignorâtes protulerunt, quod scilicet reprobandi foret, & alij in hæreditatē inducēdi ad vineæ cultura

cultum, qui meliorem laboris sui rationem redderent, iuxta prophetiam Psal. 117. Lapidem quem reprobaucrunt ædificantes, &c.

† Matth. 21. d. † *Et querebant eum tenere, & timuerunt turbam. Cognouerunt enim quoniam ad eos parabolam hanc dixerit.*
 Luc. 19. g. *Et relicto eo abierunt.*

20. c. 22. a. Qui sibi soli sapit hoc malo ducitur, vt malus dici nolit, neque conuinci, sed statim arguentes odio habet, & fertur in vindictam, nisi timore retrahatur. Vnde Iudæi videntes se conuictos, & in se parabolam retorqueri, relicto eo, abierunt: quoniam auersi sunt à bono incommutabili, illud prorsus relinquentes, & conuersi sunt ad bonum commutabile, illi hæcenus in suam perniciem adherentes: & tunc cessit hæreditas in possessionem gentium, iuxta illud Psal. ☩ Dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ.

☩ Psal. 2. b.

† Matth. 22. a. † *Et mittunt ad eum quosdam ex Phariseis & Herodianis vt eum caperent in verbo. Qui uementes dicunt ei: Magister, scimus quia uerax es, & non curas quenquam: Nec enim uides in faciem hominum: sed in ueritate uiam dei doces. Licet dari tributum Cæsari, an non dabimus?*

Luc. 20. d

Adulatio eorum ad hoc tendit, vt eum credere faciant, quòd ipsi uelint esse eius discipuli, ideo fictè uocant magistrum, cuius nolent esse discipuli, & ueracem, quem nõ credunt uera prædicare, sed plebem seducere: ad hoc autem tendunt, vt vel neget censum Cæsari dandum pro libertate patriæ, contra tamè Romanum dominium: vel concedat dandum, contra eorum libertatem: vt altero illo rum materiam accusationis habeant.

Qui sciens uersutiam illoꝝ, ait illis: Quid me tentatis? Afferite mihi denarium ut uideam. At illi obtulerunt ei. Et ait illis: Cuius est imago hæc, & inscriptio? Dicunt ei: Cæsaris. Respondens autem Iesus, dixit illis: † Reddite igitur quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo. Et mirabantur super eo.

† Matth. 22. c. Roma. 23. c.

Pro uersutiam, Græci habent ὑποκρίσειν, id est, simulationem: Interpres autem legit πονηρίαν, uersutiam, prauitatem. Cognouit itaque quomodo sibi cogniti essent, & quòd

& quòd ad eum interrogandum versutè tenderent, ad eorum tamen respondet quæstionem, petendo tamen denarium, quo ipsi se gladio suo confoderent, quia respondentes ipsum esse Cæsaris, congruum erat vt Cæsari redderetur: sicut quæ Dei sunt, redderent Deo, pietatem scilicet & mandatorum obseruantiam, décimas, primitias, & oblationes quæ lege iubentur.

† Et venerunt Sadducæi qui dicunt resurrectionem non esse: & interrogabant eum dicentes: Magister, Moyses nobis scripsit: vt si cuius frater mortuus fuerit, & dimiserit uxorem, & filios non reliquerit, accipiat frater eius uxorem ipsius, & resuscitet semen fratri suo. Septem ergo fratres erant, & primus accepit uxorem, & mortuus est non relicto semine: & secundus accepit eam, & mortuus est, & nec iste reliquit semen. Et tertius similiter. Et acceperunt eam similiter septem, & non reliquerunt semen. Nouissima & omnium defuncta est & mulier: in resurrectione ergo cum resurrexerint, cuius de his erit uxor. Septem enim habuerunt eam uxorem.

† Matth.

22. c.

Luc. 20. d

Deuter.

25. b.

Huius tempestatis atheistæ plerique cum Sadducæis negant resurrectionem, quia nec inferni pœnas formidant, nec æterna sperant præmia: Ideo vt suæ liberius vacent libidini & voluptati, negant Deum, angelos & dæmones esse, sic & animas simul cum corpore interire fatentur, & consequenter resurrectionem fore diffidentur. Vnde Sadducæi quandam Christo proponunt fabulam de resurrectione, quam non credebant, sed nec vt eâ crederent, sed magis impugnant, & ad inconueniens Christum deducerent de muliere septem uira: quæ si non magis primo quàm alteri tradenda esset nuptui, sequeretur non fore resurrectionem: at si alteri, sequeretur puerperia, nuptia, quæstus pecuniarum, ægritudines, & mortes, & huiusmodi inconuenientia, frustra ergo foret resurrectio, vt altera mors sequeretur.

Et respondens Iesus ait illis: Nonne ideo erratis, non scientes scripturas, neque uirtutem Dei? Cum enim à mortuis resurrexerint, neque nubent neque nubentur, sed sunt sicut angeli Dei in cælis: De mortuis autem quòd resurgant, non legistis

legistis in libro Moysi super rubrum quomodo dixerit illi Deus iniquiens: \dagger Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob. Non est Deus mortuorum sed uiuorum. Vos er

\dagger Matth. 22. c. go multum erratis.

12. d.

Luc. 20. c. Indubiè errare facile potest ignorans scripturas, quæ ducunt ad veritatem Dei, quibus ignoratis, simul & Dei veritas ignoratur: qua ignorata, simul & Deus ignoratur. Non mirum igitur si plurimi errent & facile labantur, quoniam ignorant scripturas quas se falso putant intelligere. Hanc itaque Sadducæorum hæresim Christus ortum habere dicit, sicut de cæteris dicendum est, ex ignorantia scripturarum. Cætera patent Matth. 22.

Et accessit vnus de scribis, qui audierat illos conquirentes. Et videns quoniam illis bene responderit, quod esset primū omnium mandatum. Iesus autem respondit ei: Quia primū omnium mandatum est: \dagger Audi Israël: Dominus Deus tuus,

\dagger Deuter.

6. a.

\dagger Matth.

22. c.

Luc. 20. g.

\dagger Leuit.

19. d.

Deut. 4. f.

Matth. 21. c.

22. d.

Rom. 13. c.

Gala. 5. c.

Iaco. 2. b.

Deus vnus est: Et diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, et ex tota virtute tua. Hoc est primum mandatum. Secundū autem simile est illi. \dagger Diliges proximum tuum tanquā teipsum. Maius horum aliud mandatum non est.

Conuictis de tributo Cæsari reddendo Phariseis & Sadducæis de resurrectione, Scribæ suam parant questionem, etsi non difficilem, curiosam tamè & captiosam. Cùm enim Christus aliquando se dixisset Deum, quærun de primo mandato, an in se diceret credendum, & illum super omnia amandum, vt accusandi occasione caperent: in qua responsione vtrunque temperat, nec se Deum asserens, nec se Deum negans. Ideo cùm eorum esset proximus, ac de eodem genere, hunc tamen non diligerent, sed summo prosequeretur odio, addidit secundum præceptum, quo demonstraret se ab illis diligendū.

Et ait illa Scriba: Bene magister in veritate dixisti, quia vnus est Deus, & non est alius præter eum. Et vt diligatur ex toto corde, & ex toto intellectu, & ex tota anima, & ex tota fortitudine, & diligere proximum tanquam seipsum. Maius est omnibus holocaustis, & sacrificijs. Iesus autem

autem

autem videns quòd sapienter respondisset, dixit illi: Non es longè à regno Dei. Et nemo iam audebat eum interrogare.

Hanc scribæ responsionem solus recitat Marcus: videturque laudare factum scribæ, ac nonnihil de eo Matthæo & Luca dissentire: quia Matthæus ait, quòd vnus legis doctor, Lucas quòd legisperitus: in quo non dissentiunt, quia scribæ legis doctores erant & interpretes: in hoc tamen dissentire videntur: quia Matthæus & Lucas dicunt quòd accesserit tentans eum: Marcus, quòd cum audisset illos conqurentes, id est, disputantes & altercantes cum Christo, videns quòd bene illis respondisset, interrogauit quòd esset primum mandatum. Vnde dicendum est, quòd tentare hoc loco, non in malam partem sumitur, sed pro eo quòd est periculum facere de solutione quæstionis propositæ. Indubiè autem doctus erat iste scriba, qui præter responsionem Christi addidit: Maius est omnibus holocaustibus & sacrificijs: holocaustomata autem sacrificia sunt, quæ tota incendebantur, id quòd verbi *idumev* sonat. Quapropter à Iesu de sapientia laudatus, audiuit ab eo: Non longè es à regno Dei, id est, ab Euangelij cognitione, quòd regnum Dei dicitur, per quam Deus regnat in cordibus hominum.

Et respondens Iesus dicebat docens in templo: Quomodo dicunt scribæ Christum filium esse Dauid? Ipse enim Dauid dicit in spiritu sancto: † Dixit dominus domino meo: sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Ipse ergo Dauid dicit eum dominum: et unde est filius eius? Et multa turba eum libenter audivit.

† Psal.

109.2.

Luc. 20. g

Ideo Scribæ primum præceptum vt dictum est, Christo proposuerant, sperantes ipsum aliquid illi additurum de seipso, Deum seipsum probando, ipsorum tamè sefellit expectationem. Ne tamen putarent omnino se negasse Deum, alteram mouet quæstionem. Cum omnes Iudei Christum ex scripturis prophetarum, & ex dictis ipsius expectarent ex Dauid semine nasciturum, ipse autem contrà videtur negare, quærendo ab eis: Si CHRISTVS quem expectatis sit futurus filius Dauid, quomodo Dauid in spiritu sancto vocat eum dominum suum?

suum: Quod si sapuissent, recte intellexissent Christum quatenus Dei verbum, Dauid fuisse dominum, & ex consequenti Deum, si non verò quatenus humanum, verè Dauidis filium, & ex eius semine & carne natum. Nec enim Dauidis se negat filium, sed quoniam ipsum Christum suum vocavit dominum confessus est eum esse Deum.

† Matth. 23. a. Luc. 11. f. & 20. g. *Et dicebat eis in doctrina sua, † Cavete à scribis, qui volūt in stolis ambulare, & salutare in foro, & in primis cathedris sedere in synagogis, & primos discubitus in cœnis: qui deorant domos viduarum sub obtentu proluxæ orationis: hi accipient prolixius iudicium.*

Vide de his Matth. 23. Multa tñ addit Marcus: vt in stolis ambulare. Stola præterquam quod omnis generis vestes significat, sumitur etiam pro mulieris atque etiam viri ad talos vsque Toga veste, in quo vestis genere, obambulare Pharisej gloriabantur. Has autem vestes Matthæus pallia dicens: Dilatant Phylacteria sua, & magnificant fimbrias.

† Lu. 21. a. 24. q. 1. ca. pite. Odi & proieci. De peccantendi. cano. f. in fi. *† Et sedens Iesus contra gazophylacium, aspiciebat quomodo turba iactaret æs in gazophylacium: & multi diuites iactabant multa. Cum venisset autem vidua una pauper, misit duo minuta, quod est quadrans. Et conuocans discipulos suos, ait illis: Amen dico vobis: quoniam vidua hec pauper plus omnibus misit, qui miserunt in gazophylacium: omnes enim ex eo quod abundabat illis, miserunt: hec verò de penuria sua omnia quæ habuit, misit totum victum suum.*

Gazophylacium locus erat in maiore atrio tēpli, quo oblatæ templo pecuniæ iactabantur. Aduerte autem cum dicat Euangelista: Aspiciebat quomodo turba iactaret æs in gazophylacium, ingrata Deo et Christo non esse quæ templo sit, oblationem: in qua viduæ liberalitatē cæteris præfert, quippè quæ totam substantiam suam, duo videlicet æra minuta in gazophylacium iactauerit, cæteri facultatum suarum vel minimam particulam. Cum igitur diuites de eo quo non egent ad maximam vitæ necessitatem impendunt, minus apud Deum reputatur quadrante.